

М. В. Ребрина

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО КЛАСТЕРУ

Анотація. У статті висвітлено результати експериментального дослідження, спрямованого на формування професійної рефлексії майбутніх учителів технологій засобами моделювання педагогічних ситуацій в умовах освітньо-наукового кластеру. Обґрунтовано доцільність використання ситуативних завдань як інструменту розвитку педагогічного мислення, емоційної гнучкості та здатності до конструктивної взаємодії з учнями. Представлено елементи авторського комплексу педагогічних ситуацій, апробованого у процесі підготовки здобувачів спеціальності «Середня освіта (Технології)», що дав змогу виявити рівень сформованості рефлексивних умінь на констатувальному етапі й оцінити динаміку їх зростання після впровадження формувального блоку. Порівняльний аналіз результатів засвідчив істотне підвищення частки конструктивних і педагогічно доцільних відповідей студентів після участі в експерименті. Зроблено висновок про ефективність моделювання педагогічних ситуацій як дієвого засобу розвитку професійної готовності майбутніх учителів технологій до діяльності в умовах Нової української школи. Особливу увагу приділено типології поведінкових викликів у класі, зокрема ситуаціям порушення дисципліни, низької мотивації та конфліктних проявів. Показано, що для майбутнього вчителя технологій важливо вчасно реагувати на такі ситуації, розуміти їхні причини, підтримувати атмосферу взаємоповаги й безпеки, особливо в умовах практичної або проектної діяльності. Описано одну з типових педагогічних ситуацій — емоційний опір учня. Такий тип поведінки вимагає від учителя вміння не допустити ескалації конфлікту, підтримати саморегуляцію учня і зберегти навчальну мотивацію. Розглянуто ефективні форми словесного реагування, що ґрунтуються на педагогіці ненасильницького спілкування, вмінні виявити емоційну причину поведінки і надати учневі вибір для збереження внутрішнього контролю.

Ключові слова: освітньо-науковий кластер, професійна рефлексія, педагогічна ситуація, майбутній учитель технологій, освітнє моделювання.

Постановка проблеми. Сучасна система професійної підготовки майбутніх учителів технологій потребує оновлення змісту й форм організації педагогічної практики відповідно до запитів Нової української школи, цифровізації та посилення компетентнісного підходу. Особливої актуальності набуває проблема формування м'яких навичок, емоційної стійкості і здатності майбут-

ніх педагогів до ефективної взаємодії в освітньому середовищі, що швидко змінюється.

Важливим інструментом розвитку цих якостей є моделювання педагогічних ситуацій, наближених до реальних, які дають змогу активізувати професійну рефлексію, аналізувати варіанти реагування на складні міжособистісні або емоційно забарвлені аспекти педагогічної діяльності. Саме в умовах освітньо-наукового кластеру з'являється можливість апробувати такі ситуації як компонент експериментального дослідження.

© Ребрина М. В.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Освітньо-науково-виробничі кластери забезпечують інтеграцію закладів освіти, наукових установ та підприємств у єдину екосистему, сприяючи формуванню у здобувачів освіти практичних компетентностей, необхідних для інноваційної педагогічної діяльності. Досвідчені українські науковці у своїх публікаціях приділяють значну увагу розвитку кластерних підходів у професійній підготовці майбутніх педагогів. Так, Н. Беляєва, І. Голяд, В. Динько, М. Копельчак, Ю. Колісник-Гуменюк, М. Тропіна, Л. Сліпчишин, Т. Якимович та інші розкривають у публікаціях потенціал освітньо-науково-виробничого кластеру як ефективної форми організації освітнього процесу [1–9]. Л. Сліпчишин, М. Копельчак, М. Тропіна та інші у публікаціях, присвячених кластеризації як інноваційному механізму, описують ключові чинники ефективної взаємодії учасників кластеру, що сприяють професійному зростанню педагогічних кадрів, а також акцентують увагу на повоєнній модернізації освіти, розглядаючи цифрове освітнє середовище як ключовий елемент інноваційно-освітнього кластеру [1–2]. Т. Якимович акцентує увагу на важливості виробничої практики в умовах кластеру, де поєднуються ресурси освітніх установ, бізнесу й наукових центрів для формування професійної компетентності здобувачів освіти. Авторка пропонує механізми реалізації міжсекторальної взаємодії й адаптації здобувачів до реального виробничого середовища [3]. У публікаціях І. Голяд, В. Динька, М. Копельчака, Ю. Колісник-Гуменюк, Л. Сліпчишин, М. Тропіної висвітлено формування графічної компетентності здобувачів, використання цифрових інструментів у професійній підготовці майбутніх учителів технологій, створення віртуальних лабораторій, упровадження авторських платформ у кластерному середовищі [4–7]. Дослідники обґрунтовують ефективність поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю в інноваційному середовищі, акцентують вплив освітньо-науково-виробничого кластеру на формування професійних компетентностей здобувачів освіти у процесі вивчення дисциплін природничо-технологічного циклу [8], а також розглядають фасилітацію як дієвий підхід у підготовці майбутніх учителів в умовах кластерної взаємодії [9].

У сучасному науковому дискурсі проблема формування професійної рефлексії майбутніх учителів розглядається з різних позицій —

психологічної, філософської, педагогічної, технологічної. Значний внесок у дослідження феномену рефлексії та рефлексивних умінь зробила О. Андрющенко. У декількох її працях представлено системний підхід до тлумачення понять «рефлексія», «рефлексивна діяльність», «рефлексивні вміння педагога», розкрито педагогічні умови їх формування в системі післядипломної освіти, зокрема для вчителів початкової школи [10]. У монографії «Багаторівнева система підготовки педагогів профільного і професійного навчання в умовах освітньо-науково-виробничого кластера» [11] розкрито комплексну модель взаємодії освітніх, наукових і виробничих структур у процесі професійної підготовки педагогів. У ній зосереджено увагу на реалізації компетентнісного, аксіологічного, контекстного та кластерного підходів, а також забезпеченні практико-орієнтованої підготовки майбутніх педагогів. У межах досліджень І. Матійків, що представлені в монографії, частково порушено аспекти розвитку рефлексивного мислення майбутніх учителів у процесі кластерної взаємодії [12]. Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблемі моделювання педагогічних ситуацій як засобу формування професійної рефлексії майбутніх учителів технологій в умовах освітньо-наукового кластеру не приділено належної уваги.

Мета статті — висвітлити результати експериментального дослідження моделювання педагогічних ситуацій в умовах освітньо-наукового кластеру.

Виклад основного матеріалу. У межах експериментальної роботи, проведеної нами в умовах кластерної взаємодії, було розроблено серію педагогічних ситуацій, покликаних оцінити готовність майбутніх учителів технологій до конструктивної професійної комунікації, регуляції конфліктів, підтримки мотивації та формування партнерської взаємодії з учнями. Ситуації застосовувались у формі інтерактивних обговорень, анкетування, педагогічного моделювання й елементів тренінгу. Метою їх було виявити ефективні моделі словесного реагування, що відповідають засадам педагогіки партнерства, а також визначити рівень сформованості педагогічної гнучкості, емпатії і професійної рефлексії.

Нами представлено обґрунтування добору ситуацій, принципи їх розроблення, а також аналіз результатів експериментального етапу дослідження.

У сучасних освітніх умовах ефективна взаємодія вчителя з учнями потребує від педагога предметної компетентності і високого рівня розвитку соціально-комунікативних навичок. Це питання є особливо актуальним для майбутнього вчителя технологій, діяльність якого передбачає значну частку практикоорієнтованої, командної та індивідуалізованої роботи з учнями, що часто викликає потребу у швидкому реагуванні на нестандартні ситуації в учнівському колективі.

Один з дієвих інструментів професійної підготовки майбутніх педагогів — аналіз виховних ситуацій, які допомагають сформувати рефлексивну позицію, навички прийняття педагогічно доцільних рішень і забезпечити майбутню ефективну комунікацію з учнями. Прикладом однієї з типових ситуацій порушення дисципліни під час уроку, з яким може зіткнутися вчитель технологій, є випадки, коли на уроках один з учнів регулярно жартує вголос, перебиває вчителя або однокласників. Попри неодноразові зауваження, така поведінка повторюється.

Цей випадок є прикладом поведінкового виклику, що потребує не лише дисциплінарної реакції, а й педагогічного аналізу з урахуванням вікових особливостей, емоційного стану учня і характеру стосунків у класі. Для майбутнього вчителя технологій це має особливе значення, адже він працює у різновікових і різнорівневих колективах, у практичній або проектній діяльності, де важливо забезпечити атмосферу довіри, взаємоповаги та зосередженості.

Запитання для саморефлексії майбутнього вчителя: «Який варіант поведінки вчителя вважаєте найбільш ефективним для налагодження конструктивного діалогу з учнем, що регулярно порушує дисципліну через жарти?».

Можливі варіанти дій:

1. Поспілкуватися з учнем під час перерви, з'ясувати причини його поведінки, пояснити наслідки і домовитися про правила взаємоповаги на уроці. Цей варіант акцентує увагу на індивідуальному підході, сприяє формуванню партнерських стосунків і розвиває в учня відповідальність за власну поведінку.

2. Відреагувати одразу на уроці спокійно і впевнено, пояснивши, як жарти заважають освітньому процесу. Ця стратегія підтримує дисципліну в моменті, зберігаючи спокійний тон комунікації, і демонструє учням модель впевненого, але доброзичливого керування класом.

3. Запропонувати учневі конструктивну роль, яка дозволяє йому проявити свою енергію і почуття гумору (наприклад, модератора командної гри або ведучого вікторини). Цей підхід дає змогу інтегрувати ініціативність учня в освітній процес, використовуючи сильні сторони учнівського темпераменту.

4. Зробити різке зауваження публічно, щоб скоригувати поведінку і показати приклад для класу. Хоча ця дія може мати миттєвий ефект, вона часто спричиняє втрату довіри і ризик посилення опору з боку учня.

5. Ігнорувати поведінку, сподіваючись, що учень сам змінить її з часом. Такий варіант є прикладом пасивної стратегії, яка здебільшого неефективна, адже не усуває причини порушення.

6. Інше (авторський варіант педагога). Цей варіант відкриває можливість прояву педагогічної креативності та варіативності рішень відповідно до конкретного контексту.

Аналіз педагогічних ситуацій такого типу сприяє:

- розвитку емоційного інтелекту майбутнього вчителя;
- формуванню гнучких моделей поведінки в умовах нестандартних ситуацій;
- усвідомленню важливості діалогу, а не лише адміністративного тиску;
- підвищенню здатності до адаптації в умовах Нової української школи, що орієнтується на партнерство, повагу й академічну доброчесність.

Для вчителя технологій це особливо актуально, адже значна частина освітнього процесу відбувається у творчому, практикоорієнтованому форматі, що передбачає постійну взаємодію з учнями, часто — у неформальній або міжособистісній площині.

В умовах реформування української освіти, що ґрунтується на принципах дитиноцентризму, демократизації та особистісної взаємодії, роль вчителя змінюється — він стає ментором, фасилітатором, посередником у подоланні труднощів, у т. ч. поведінкових. Сучасний майбутній вчитель технологій має володіти високим рівнем емоційної культури, вмінням регулювати конфліктні ситуації, розуміти причини поведінки учнів як на уроках, так і в позаурочний час, і зберігати конструктивний діалог навіть у кризових умовах. Важливо формувати ці компетентності у майбутніх учителів технологій, адже

характер їхньої професійної діяльності передбачає часту зміну видів діяльності, виконання завдань у команді, дотримання технічних інструкцій і безпечної поведінки, що неможливо без ефективної комунікації та взаєморозуміння з учнями.

Не менш важливою є педагогічна ситуація, яку ми розглядали, коли учень чинить опір: відмовляється відповідати на запитання вчителя або виконувати завдання, злиться й підвищує голос. Ця ситуація моделює гостру емоційну реакцію учня, яка може бути спричинена зовнішніми (домашні обставини, емоційне перевантаження) або внутрішніми факторами (труднощі із самооцінкою, страх помилитися тощо). Важливим завданням учителя є не допустити ескалації конфлікту і запропонувати безпечний простір для регулювання емоцій, при цьому зберігаючи навчальну мотивацію та взаємоповагу.

Запитання для професійної рефлексії: «Яка словесна реакція вчителя буде найбільш доцільною в цій ситуації для збереження конструктивної взаємодії з учнем?».

Майбутнім учителям запропоновано такі варіанти відповідей:

1. «Я бачу, що ти зараз роздратований. Пропоную зробити паузу і повернутися до завдання трохи пізніше. Я готовий/-а допомогти». Цей варіант демонструє прийняття емоційного стану учня без осуду, створює відчуття підтримки, дає учневі змогу зберегти гідність і повернутися до роботи після саморегуляції.

2. «Що тобі може допомогти зараз краще впоратись із цим завданням?». Це приклад залучення учня до розв'язання проблеми, розвитку відповідальності за власне навчання, акцент на співпраці.

3. «Можливо, щось сталося і це вплинуло на твій настрій? Якщо хочеш — поговоримо після уроку. Мені важливо зрозуміти тебе». Спрямовано на виявлення прихованих причин поведінки, підвищення рівня довіри і демонстрацію педагогічної емпатії.

4. «Твоя участь у цьому завданні важлива для всього класу. Як ти бачиш свою роль у нашій роботі зараз?». Цей варіант активізує соціальну відповідальність, допомагає учневі відчутти свою значущість для групи.

5. «Ти можеш виконати завдання зараз або трохи пізніше — вибір за тобою. Головне — щоб ти взяв участь». Надає учневі відчуття автономії,

дає змогу знизити рівень емоційної напруги і водночас зберегти межі відповідальності.

6. Інше (власний варіант відповіді). Цей пункт відкриває можливість для творчих, індивідуалізованих рішень, що можуть ґрунтуватися на попередньому досвіді чи контексті навчання.

Реакція вчителя в таких ситуаціях визначає не лише подальшу поведінку учня, а й атмосферу в класі загалом. Гостра відповідь або ігнорування часто призводять до поглиблення конфлікту чи навіть втрати контакту з учнем. Навпаки, уважне слухання, демонстрація поваги до емоцій учня і надання вибору допомагають зберегти мотивацію, уникнути протистояння й підтримати саморегуляцію.

У професійній підготовці майбутніх учителів технологій важливо акцентувати: такі ситуації є не винятками, а закономірною частиною професійної діяльності, яка потребує систематичної роботи над розвитком емоційного інтелекту, комунікативної гнучкості та стресостійкості.

Аналіз виховних ситуацій, що моделюють емоційний опір учня, — важливий елемент підготовки майбутнього вчителя технологій. Він дає змогу:

- усвідомити роль емоцій в освітньому процесі;
- сформувати навички ненасильницької комунікації;
- розвинути стратегічне мислення в умовах непередбачуваних педагогічних викликів;
- навчитися підтримувати безпечне освітнє середовище, орієнтоване на розвиток.

У результаті майбутній вчитель набуває педагогічної мудрості, що ґрунтується на повазі до особистості здобувача і здатності діяти гнучко, професійно й людяно.

Наступна ситуація, яку ми розглядали, ґрунтувалася на формуванні мотиваційної підтримки вчителем учня. Зокрема, педагогічна взаємодія в умовах емоційного сумніву учня.

Підготовка майбутніх учителів технологій в умовах компетентнісного підходу передбачає розвиток педагогічного відчуття, емоційного інтелекту, здатності до індивідуалізованої підтримки кожного учня. Особливе значення в цьому контексті мають ситуації, коли учень виявляє сумнів у власних силах, переживає знижену самооцінку або втрату віри у власну здатність до успіху. Ці стани можуть проявлятися у словесних зверненнях учня до вчителя, які мають глибоке психологічне підґрунтя і вимагають з боку педагога неформальної, щирої й педагогічно виваженої відповіді.

Учень, невдоволений своїми навчальними досягненнями, сумнівається у власних здібностях і запитує вчителя: «Як ви думаєте, чи зможу я колись добре вчитися?». Таке запитання — це не просто прохання оцінити навчальні перспективи, а сигнал про потребу в емоційній підтримці. Для майбутнього вчителя технологій, який працює в системі проектно-практичного навчання, важливо вміти вчасно відреагувати на таку ситуацію з позиції підтримки, натхнення, віри в потенціал кожного учня.

Запитання для рефлексії майбутнього педагога: «Якою має бути конструктивна відповідь учителя в цій ситуації, щоб підтримати учня й мотивувати його до подальшого навчання?».

Пропонуються такі варіанти відповідей:

1. «Я переконаний/-а, що ти зможеш досягти успіху. У тебе є здібності, а головне — бажання. Разом ми знайдемо спосіб подолати труднощі». Це — модель віри в потенціал учня, підтримка з боку вчителя і сигнал про партнерство. Формує внутрішню мотивацію й усвідомлення, що труднощі можна подолати, якщо постійно докладати зусиль.

2. «Ми всі колись сумніваємось у собі. Водночас я бачу, що ти працюєш. І це вже великий крок уперед». Така відповідь нормалізує сумніви, знижує тривожність і акцентує на зусиллях, а не на результаті, що особливо важливо у навчанні технологій, де процес є не менш цінним за продукт.

3. «Хочу зрозуміти, що саме тобі зараз найважче. Поговорімо після уроку, і я допоможу тобі розібратися». Фокус на індивідуальну допомогу. Дає учневі відчуття, що його труднощі важливі для вчителя і він не сам у процесі подолання бар'єрів.

4. «Продовжуй рух до бажаного, і ти вже на шляху до нього. Не зупиняйся». Мотивувальна формула з позитивним посилом, що фокусується на поступовому прогресі. Водночас може потребувати персоналізації й уточнення залежно від контексту.

5. «Зможеш, якщо не опускатимеш рук. Навчання — це процес. Я поруч, щоб підтримати тебе в ньому». Акцент на процесуальності навчання та важливості зусиль. Утверджує образ вчителя як наставника, що готовий супроводжувати учня, не оцінюючи, а допомагаючи.

6. Інше (власний варіант відповіді). Цей пункт відкриває можливість творчої педагогічної реакції з

урахуванням емоційного стану учня, етапу навчання, індивідуального стилю викладання.

Варто наголосити, що для вчителя технологій ситуації сумніву учня у власних можливостях — не рідкість. Проектна діяльність, ручна праця, технологічні завдання можуть бути джерелом як інтересу, так і фрустрації — особливо якщо результат не відповідає очікуванням учня. У таких випадках саме словесна підтримка вчителя, його віра у можливість розвитку навичок допомагає відновити мотивацію.

Надання зворотного зв'язку в позитивному ключі, звернення до сильних сторін учня, акцентування на його особистих зусиллях є основними стратегіями формування внутрішньої мотивації. Це відповідає принципам педагогіки партнерства і підтримує реалізацію особистісно орієнтованого навчання.

Аналіз ситуацій емоційного запиту учня, таких як вираження сумнівів у власних освітніх можливостях, має бути обов'язковою складовою підготовки майбутніх учителів технологій. Такі кейси сприяють:

- усвідомленню важливості емоційного фону навчання;
- формуванню здатності до психологічної підтримки учнів;
- розвитку вміння створювати безпечно освітнє середовище;
- вихованню культури діалогу й підтримки.

Уміння вчасно і правильно відповісти на просте, але глибоке питання учня — «Чи зможу я колись добре вчитися?» — є проявом педагогічної майстерності, яка формується через практику, рефлексію та готовність бути поряд.

Формування культури співпраці в учнівському середовищі — це важлива роль учителя технологій у вирішенні міжособистісних конфліктів. Сучасна школа — це простір формування соціальних навичок, зокрема вміння працювати в команді, поважати інших, долати упередження та налагоджувати співпрацю. Важлива роль у цьому процесі належить учителю, який виступає як транслятор змісту й фасилітатор конструктивної взаємодії. Для вчителів технологій, діяльність яких тісно пов'язана з практичними завданнями в малих групах, парах, бригадах, що потребує ефективного управління міжособистісною динамікою, це надзвичайно важливо.

Одна з типових ситуацій, з якою стикається вчитель у таких умовах, — це вияв учнями

особистої антипатії, що перешкоджає організації парної чи групової роботи. Під час виконання завдань у парах учень демонструє зневажливе ставлення до однокласника. На пропозицію вчителя попрацювати вдвох він відповідає: «Я не хочу виконувати цю справу з ним». У такій ситуації важливо забезпечити виконання навчального завдання і сформувати у здобувачів розуміння значення поваги до інших, прийняття відмінностей і вміння співпрацювати попри особисту антипатію. Це відповідає концепції формування соціальної зрілості як компонента професійної підготовки учнів, що є невід'ємною частиною навчання технологій.

Запитання для педагогічної рефлексії: «Якою має бути конструктивна словесна реакція вчителя у цій ситуації, щоб зберегти повагу до всіх учасників і навчити їх співпрацювати попри особисту антипатію?».

Пропонуються такі варіанти відповідей:

1. «Я хочу зрозуміти причини твоєї відмови працювати саме із цією людиною. Поясни мені після заняття». Цей варіант демонструє повагу до учня, не ігнорує конфлікт, але відкладає його обговорення до часу, коли воно буде менш емоційно забарвлене. Дає змогу зберегти гідність обох учнів у публічному просторі.

2. «Який варіант виконання справи ти пропонуєш, щоб завдання було виконане якісно і з повагою до інших?». Фокус на відповідальності. Педагог ставить учня в позицію активного суб'єкта навчання, який має не лише бажання, а й обов'язок шукати рішення в межах прийнятних норм.

3. «Домовся з кимось із присутніх, хто готовий працювати з тобою. Головне — бути відповідальним у парній роботі». Гнучкий варіант, що дає змогу уникнути загострення конфлікту, не нав'язуючи співпраці, але зберігаючи межі колективної взаємодії.

4. «У цій аудиторії ми вчимося не тільки предмету, а й поваги одне до одного. Важливо вміти співпрацювати з різними людьми». Цей варіант є ціннісною рамкою, що закріплює важливість шкільного простору як середовища виховання, а не лише навчання.

5. «Я пропоную дати цьому партнерству шанс. Можливо, результат здивує вас обох». М'яка мотиваційна стратегія, яка передбачає позитивне очікування. Утверджує ідею, що до свід співпраці іноді змінює сприйняття людей.

6. Інше (власний варіант відповіді). Це відкриває можливість для майбутніх учителів творчо підійти до формулювання педагогічної реакції з урахуванням конкретного контексту, типу учнів і форми заняття.

У роботі вчителя технологій парна та групова діяльність є важливими формами організації навчання, особливо в майстернях, під час виготовлення проєктів, виконання креслень, моделювання, аналізу виробничих ситуацій. Тож майбутній учитель має знати методіку організації таких форм роботи і володіти навичками посередництва у конфліктних міжособистісних ситуаціях.

Такі ситуації навчають майбутнього вчителя технологій:

- діяти без емоційного тиску, але послідовно;
- розділяти поведінку учня і його особистість, не принижуючи нікого;
- акцентувати на цінностях співпраці, не нав'язуючи рішень силоміць;
- виховувати відповідальність за командну роботу, що є важливою передумовою професійної зрілості.

Конструктивна реакція вчителя на відмову співпрацювати — не просто питання дисципліни, а прояв педагогічної майстерності, яка ґрунтується на поєднанні емоційної врівноваженості, ціннісного підходу та діалогічного стилю спілкування.

У підготовці майбутніх учителів технологій моделювання таких ситуацій сприяє:

- формуванню навичок управління класом і міжособистісними відносинами;
- розвитку культури ненасильницького спілкування;
- засвоєнню методів запобігання конфліктів без придушення ініціативи учнів;
- усвідомленню значення освітнього середовища як простору соціального навчання.

Отримані результати свідчать про позитивну динаміку у зміні підходів здобувачів освіти до вирішення типових педагогічних ситуацій після формувального етапу.

У ситуації, коли учень постійно жартує та перебиває, зросла частка відповідей, які передбачають конструктивний діалог і розвиток взаєморозуміння: зокрема, варіант «реакція на уроці, пояснення шкоди» (див. *табл.*) обрав 41 % здобувачів проти 34 % на констатувальному етапі, а «спокійну розмову під час перерви» — 32 % проти 26 %.

Розподіл відповідей здобувачів (%) на запропоновані педагогічні ситуації

№ ситуації	Варіант відповіді	Частка студентів, що обрали цей варіант (%)	
		Констатувальний етап	Після формульовального етапу
1. Учень постійно жартує та перебиває	Спокійна розмова під час перерви	26	32
	Реакція на уроці, пояснення шкоди	34	41
	Надання соціальної ролі (ведучий)	12	16
	Різде публічне зауваження	18	7
	Ігнорування	7	2
	Інше (запропонуй свій варіант)	3	2
2. Емоційний опір учня	«Зробимо паузу. Я допоможу»	21	28
	«Що може тобі допомогти?»	14	17
	«Можливо, щось сталося...»	17	21
	«Твоя участь важлива. Як бачиш свою роль?»	11	12
	«Можеш виконати зараз або пізніше»	29	32
	Інше (запропонуй свій варіант)	8	3
3. Учень сумнівається у власних здібностях	«Я переконаний, що ти зможеш»	23	28
	«Ми всі сумніваємося. Але ти працюєш»	17	21
	«Поговорімо після уроку»	19	22
	«Не зупиняйся — ти вже на шляху»	15	12
	«Я поруч, щоб підтримати»	21	21
	Інше (запропонуй свій варіант)	5	2

Натомість частка здобувачів, які обирали авторитарну або неефективну модель поведінки («різде публічне зауваження» та «ігнорування»), суттєво зменшилася — з 18 % до 7 % та із 7 % до 2 % відповідно.

У разі емоційного опору учня перевага надавалась емоційно чутливим і гуманістичним реакціям. Найбільше зростання демонструє відповідь «Зробимо паузу. Я допоможу» (з 21 % до 28%). Також спостерігається підвищення частоти вибору емпатійних формулювань — «можливо, щось сталося...» (21 %) і «що може тобі допомогти?» (17 %). Зменшення частки варіанта «інше (запропонуй свій варіант)» з 8 % до 3 % може свідчити про краще розуміння алгоритмів педагогічної взаємодії у складних ситуаціях.

У випадку сумніву учня у власних здібностях простежується зміцнення установок на підтримку та мотивацію: частіше обиралися висловлювання на кшталт «я переконаний, що ти зможеш» (28 % проти 23 %), «ми всі сумніваємося, але ти працюєш» (21 % проти 17 %) і «поговорімо після уроку» (22 % проти 19 %). Водночас

знизилася частка менш ефективних або узагальнених відповідей типу «не зупиняйся — ти вже на шляху» (з 15 % до 12 %).

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що після формульовального етапу експерименту здобувачі освіти значно рідше використовують неефективні або імпульсивні реакції і демонструють більш свідоме, професійно обґрунтоване ставлення до вирішення педагогічних ситуацій. Зросла частка рішень, що відображають принципи педагогіки партнерства, діалогічності та підтримки. Це свідчить про ефективність формульовального впливу і доцільність подальшого застосування методів моделювання педагогічних ситуацій у підготовці майбутніх учителів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розроблений комплекс педагогічних ситуацій довів свою ефективність у контексті кластерного освітньо-наукового середовища, забезпечивши міждисциплінарну інтеграцію, педагогічну рефлексію та практикоорієнтовану професійну підготовку майбутніх учителів технологій. Особливу значущість мають форму-

вання ненасильницького стилю педагогічного спілкування, вміння диференційовано реагувати на поведінкові прояви учнів і підтримувати психоемоційний баланс у класі. Моделювання педагогічних ситуацій може розглядатися як дієвий компонент професійної підготовки майбутніх учителів технологій, що відповідає сучасним запитам освіти, сприяє формуванню особистісно орієнтованої педагогічної позиції та забезпечує готовність до професійної діяльності в умовах постійних змін.

Перспективним є створення автоматизованих діагностичних методик для оцінювання рівня сформованості рефлексивних умінь та емоційного інтелекту в майбутніх педагогів. Особливої уваги заслуговує дослідження впливу моделювання складних педагогічних ситуацій на розвиток професійного самовизначення студентів, їхньої здатності до педагогічного лідерства, а також формування стійкості до стресових ситуацій у шкільному середовищі. Важливим напрямом подальших розвідок є вивчення ефективності моделювання педагогічних ситуацій у міжпредметному контексті, наприклад з безпекою життєдіяльності, інклюзивною освітою, що сприятиме підготовці майбутніх педагогів до комплексного бачення освітніх викликів.

Список використаних джерел

- Сліпчишин Л. В., Копельчак М. П. До питання підготовки майбутніх педагогів профільного і професійного навчання за дуальною формою навчання в умовах професійно-педагогічного кластера. *Трудове навчання та технології: сучасні реалії та перспективи розвитку* : Х Міжнар. наук.-практ. конф. пам'яті академіка Д. О. Тхоржевського. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 119–124.
- Повоєнна модернізація освіти: цифрове освітнє середовище як ключовий елемент інноваційно-освітнього кластера / Л. Сліпчишин та ін. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2024. № 2 (12). С. 56–67.
DOI: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(12\).2024.315010](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(12).2024.315010).
- Якимович Т. Моделювання багаторівневої системи підготовки майбутніх педагогів в умовах освітньо-науково-виробничого кластера. *Матеріали Міжнародних науково-практичних конференцій*. УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ, 2023. С. 194–200. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/43780/Yakymovych.pdf?sequence=1> (дата звернення: 11.03.2025).
- Голяд І., Тропіна М. Формування графічної компетентності в умовах інноваційного освітнього кластера. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2024. № 3 (31). С. 3–12.
DOI: <https://doi.org/10.51707/2618-0529-2024-31-01>.
- Голяд І., Динько В., Тропіна М. Практичний досвід розвитку творчого потенціалу і креативності майбутніх учителів трудового навчання та технологій в умовах дистанційного навчання. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2022. № 3 (25). С. 59–70.
DOI: <http://doi.org/10.51707/2618-0529-2022-25-07>.
- Голяд І. С. Модель індивідуальної освітньої траєкторії здобувача в освітньо-науково-виробничому кластері. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії* : зб. матеріалів VI Всеукраїнського відкритого науково-практичного онлайн-форуму, Київ, 12 листопада 2024 р. / за заг. ред. І. М. Савченко, В. В. Ємець. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2024. С. 405–407.
- Колісник-Гуменюк Ю. І. Створення сучасного освітнього середовища в умовах освітньо-науково-виробничого кластера за дуальною формою. *Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: проблеми та перспективи* : зб. тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, Рівне, 12–13 жовтня 2022 р. / редкол.: Р. О. Сабадишин та ін. Рівне : КЗВО «Рівненська медична академія», 2022. С. 201–205.
- Динько В. А., Голяд Р. О., Ребрина М. В. Вплив освітньо-науково-виробничого кластеру на формування професійних компетентностей здобувачів освіти у процесі вивчення дисциплін природничо-технологічного циклу. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 15.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14942492>.
- Беляєва Н., Голяд Р., Ребрина М., Сушко І. Фасилітація у підготовці майбутніх учителів в умовах освітньо-науково-виробничого кластеру. *Молодь і ринок*. 2025. № 2 (234). С. 107–112.
DOI: <https://doi.org/10.24919/2617-0825.2/234.2025>.
- Андрющенко О. О. Методичні засади розвитку рефлексивних умінь учителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : К. С. Советнікова, 2019. 75 с.
- Багаторівнева система підготовки педагогів профільного і професійного навчання в умовах освітньо-науково-виробничого кластера: колективна монографія / за ред. Л. В. Сліпчишин. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. 436 с. URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/>

entities/publication/1053ee5d-7ec9-45b5-b40e-e26448f75804 (дата звернення: 15.05.2025).

12. Матійків І. М. Управління емоціями у педагогічній діяльності: ціннісні настанови. *Особистість у кризових умовах сучасності: психологічні виклики / за наук. ред. проф. Л. С. Пілецької, проф. І. М. Гояна, проф. Н. Є. Завацької, доц. О. М. Чуйко (м. Івано-Франківськ, 3 берез. 2023 р.). Івано-Франківськ, 2023. С. 216–221. URL: <https://ksp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/68/2023/06/zbirnyk-tez-konferentsii-2023.docx.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).*

References

- Slipchysyn, L. V., & Kopelchak, M. P. (2021). Do pytan'ia pidhotovky maibutnikh pedahohiv profilnoho i profesiinoho navchannia za dualnoiu formoiu navchannia v umovakh profesiino-pedahohichnoho klasteru [On the issue of training future educators for specialized and vocational education through dual learning in a professional-pedagogical cluster]. *Trudove navchannia ta tekhnolohii: suchasni realii ta perspektyvy rozvytku* — X International Scientific and Practical Conference dedicated to the Memory of Academician D. O. Thorzhevsky "Labor Training and Technologies: Modern Realities and Development Prospects", 119–124. NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Slipchysyn, L., Holiiad, I., Yakymovych, T., Dubovyk, O., & Tropina, M. (2024). Povoienna modernizatsiia osvity: tsyfrove osvitnie seredovyshe yak kliuchovy element innovatsiino-osvitnoho klasteru [Post-war Education Modernization: Digital Learning Environment as a Key Element of the Innovation and Education Cluster]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly — Psychological and pedagogical problems of modern school*, 2 (12), 56–67. DOI: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(12\).2024.315010](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(12).2024.315010).
- Yakymovych, T. (2023). Modeliuvannia bahatorivnevoi systemy pidhotovky maibutnikh pedahohiv v umovakh osvitno-naukovo-vyrobnychoho klastera [Modeling a Multi-Level System for Training Future Educators within an Educational-Scientific-Production Cluster]. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conferences*, 194–200. Kyiv : UDU imeni Mykhaila Drahomanova. Retrieved from <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/43780/Yakymovych.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
- Holiiad, I., & Tropina, M. (2024). Formuvannia hrafichnoi kompetentnosti v umovakh innovatsiinoho osvitnoho klastera [Formation of Graphic Competence in the Context of an Innovative Educational Cluster]. *Naukovi zapysky Maloi akademii nauk Ukrainy — Scientific Notes of Junior Academy of Sciences of Ukraine*, 3 (31), 3–12. DOI: <https://doi.org/10.51707/2618-0529-2024-31-01> [in Ukrainian].
- Holiiad, I., Dynko, V., & Tropina, M. (2022). Praktychnyi dosvid rozvytku tvorchoho potentsialu i kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia ta tekhnolohii v umovakh dystantsiinoho navchannia [Practical Experience in Developing the Creative Potential and Creativity of Future Teachers of Labor Training and Technologies in the Context of Distance Learning]. *Naukovi zapysky Maloi akademii nauk Ukrainy — Scientific Notes of Junior Academy of Sciences of Ukraine*, 3 (25), 59–70. DOI: <http://doi.org/10.51707/2618-0529-2022-25-07>.
- Holiiad, I. S. (2024). Model individualnoi osvitnoi traiektorii zdobuvacha v osvitno-naukovo-vyrobnychoму klasteri [Model of an Individual Educational Trajectory of a Learner in an Educational-Scientific-Production Cluster]. *Innovatsiini transformatsii v suchasni osviti: vyklyky, realii, stratehii — Innovative transformations in modern education: challenges, realities, strategies*. I. M. Savchenko, V. V. Yemets (Eds.). Kyiv : Natsionalnyi tsentr "Mala akademiia nauk Ukrainy" [in Ukrainian].
- Kolisnyk-Humeniuk, Yu. I. (2022). Stvorennia suchasnoho osvitnoho seredovyshe v umovakh osvitno-naukovo-vyrobnychoho klastera za dualnoiu formoiu [Creation of a Modern Educational Environment within an Educational-Scientific-Production Cluster under the Dual Form of Education]. *Priorytetni napriamy doslidzhen v naukovi ta osvitnii diialnosti: problemy ta perspektyvy — Priority areas of research in scientific and educational activities: problems and prospects*. R. O. Sabadyshyn et al. (Eds.). Rivne : KZVO "Rivnenska medychna akademiia" [in Ukrainian].
- Dynko, V. A., Holiiad, R. O., & Rebryna, M. V. (2025). Vplyv osvitno-naukovo-vyrobnychoho klasteru na formuvannia profesiinykh kompetentnosti zdobuvachiv osvity u protsesi vyvchennia dystsyplin pryrodnycho-tekhnolohichnoho tsykladu [The Influence of the Educational-Scientific-Production Cluster on the Formation of Professional Competencies of Education Seekers in the Process of Studying Natural and Technological Cycle Disciplines]. *Pedahohichna Akademiia: naukovi zapysky — Pedagogical Academy: scientific notes*, (15). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14942492>.
- Bieliava, N., Holiiad, R., Rebryna, M., & Sushko, I. (2025). Fasylytatsiia u pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv v umovakh osvitno-naukovo-vyrobnychoho klasteru [Facilitation in the Training of Future Teachers in the Context of an Educational-Scientific-Production Cluster]. *Molod i rynek: Youth and the market*, 2 (234), 107–112. DOI: <https://doi.org/10.24919/2617-0825.2/234.2025>.

10. Andriushchenko, O. (2019). *Metodychni zasady rozvytku refleksyvnnykh umin uchyteliv pochatkovykh klasiv u systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity [Methodological Foundations for the Development of Reflective Skills of Primary School Teachers in the System of Postgraduate Pedagogical Education]*. Zaporizhzhia : K. S. Sovetnikova, [in Ukrainian].
11. Slipchysyn, L. V. (Eds.). (2025). *Bahatorivneva sistema pidhotovky pedahohiv profilnoho i profesiinoho navchannia v umovakh osvitho-naukovo-vyrobnychoho klastera. [Multilevel System of Training Teachers for Specialized and Vocational Education in the Context of an Educational-Scientific-Production Cluster]*. Kyiv : UDU imeni Mykhaila Drahomanova. Retrieved from <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/1053ee5d-7ec9-45b5-b40e-e26448f75804> [in Ukrainian].
12. Matiikiv, I. M. (2023). *Upravlinnia emotsiiami u pedahohichnii diialnosti: tsinnisni nastanovy [Emotion Management in Pedagogical Activity: Value-Based Guidelines]*. *Osobystist u kryzovykh umovakh suchasnosti: psykholohichni vyklyky — Personality in the crisis conditions of modernity: psychological challenges*. Prof. L. S. Piletska, prof. I. M. Hoian, prof. N. Ie. Zavatska, dots. O. M. Chuiko (Ed.). Ivano-Frankivsk. Retrieved from <https://ksp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/68/2023/06/zbirnyk-tez-konferentsii-2023.docx.pdf> [in Ukrainian].

M. V. Rebryna

MODELING PEDAGOGICAL SITUATIONS AS A MEANS OF DEVELOPING PROFESSIONAL REFLECTION IN FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS IN THE CONTEXT OF AN EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC CLUSTER

Abstract. *The article presents the results of an experimental study aimed at developing professional reflection in future technology teachers through the modeling of pedagogical situations within an educational and scientific cluster. The relevance of using situational tasks as a tool for fostering pedagogical thinking, emotional flexibility, and the ability to engage constructively with students is substantiated. Elements of the author's original set of pedagogical situations are introduced; these were tested during the training of students specializing in "Secondary Education (Technology)". This approach made it possible to determine the level of reflexive skills at the ascertaining stage and to assess the dynamics of their development after the implementation of the formative component. A comparative analysis of the results revealed a significant increase in the number of constructive and pedagogically appropriate student responses following participation in the experiment. The study concludes that modeling pedagogical situations is an effective means of enhancing the professional readiness of future technology teachers for working in the context of the New Ukrainian School. Special attention is given to the typology of behavioral challenges in the classroom, particularly situations involving disciplinary violations, low motivation, and conflict manifestations. It is shown that it is important for future technology teachers to respond to such situations in a timely manner, understand their causes, and maintain an atmosphere of mutual respect and safety — especially during practical or project-based activities. One typical pedagogical situation — emotional resistance from a student — is described in detail. This type of behavior requires the teacher to prevent conflict escalation, support the student's self-regulation, and preserve their learning motivation. Effective forms of verbal response are discussed, grounded in the principles of nonviolent communication, the ability to identify the emotional cause of behavior, and offering the student a choice in order to maintain internal control.*

Keywords: *educational and scientific cluster, professional reflection, pedagogical situation, future technology teacher, educational modeling.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Ребрина Марина Василівна — аспірант, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна, 380991012381m@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4461-6923>

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Rebryna M. V. — graduate student, Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine, 380991012381m@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4461-6923>

Стаття надійшла до редакції / Received 23.07.2025